УДК 377.01

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.77-1.10>

І. М. Ключковська

кандидат педагогічних наук, доцент,
директор

Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків із діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»

Т. Д. Якимович

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Л. І. Джулай

кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри анатомії, фізіології та патології
ТзОВ «Львівський медичний інститут»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСІВ

Метою статті є обґрунтування методичного аспекту розроблення та впровадження дистанційних курсів професійного навчання. Зазначено, що дистанційний курс є основною одиницею дистанційного навчання. Технологія створення дистанційного курсу передбачає визначення послідовності етапів навчання, визначення методів навчання, вибір або конструювання засобів навчання, створення сценарію або схеми навчання, проектування навчальної програми. Технологічний підхід до дистанційних курсів передбачає використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій, що стосуються конструювання оптимальних навчальних систем, проектування навчальних процесів тощо. В основі цього підходу лежить ідея керованості, відтворюваності, діагностики процесу навчання. Зазначено, що розроблення дистанційного курсу відображає шлях опанування конкретного навчального матеріалу, багаторівневого планування, контролю та діагностики результатів навчання, комп'ютеризації навчальних процесів. Розробляючи конкретний дистанційний курс, необхідно виходити із загальнодидактичних положень, методики навчального предмета, технології дистанційного навчання. Методика дистанційного курсу відображає особливості дистанційного навчання. Обґрунтовано, що кожен дистанційний курс професійного навчання має свої дидактичні, методичні, професійні особливості і вимагає спеціальної методики навчання та контролю. Методика конкретного дистанційного курсу використовує елементи дистанційної освіти (форми, методи, прийоми, засоби) і розвивається під впливом відповідної професійної галузі. Навчання на основі дистанційних курсів може відбуватися у формі самостійного (здебільше стихійного) або керованого процесу. Основними напрямками здійснення керованого процесу є управління дистанційним заняттям загалом, управління конкретною педагогічною ситуацією, управління процесами діагностики і контролю.

Ключові слова: дистанційне навчання, дистанційний курс, методика, методи навчання, засоби навчання, інформаційно-комунікаційні технології.

Постановка проблеми. Актуалізація проблеми онлайн-навчання у професійній школі передбачає широке використання дистанційних курсів, що суттєво впливає на всі складники освітнього процесу: зміст, методи, форми, засоби тощо. На наш погляд, потреба наукового обґрунтування теоретичних основ побудови та методики дистанційних курсів назріла давно. Цю проблему вважаємо за доцільне вирішувати шляхом виокремлення спільних сукупностей елементів на межі загальної та окремої дидактики. Сама проблема є дещо ширшою за традиційні окремі методики. Вона як є частиною загальної

дидактики, так і за її допомогою можна досліджувати загальні закономірності конструювання змісту та методів навчання дистанційних курсів.

Зауважимо, що досить поширені помилки, які супроводжують розроблення дистанційних курсів, пов'язані саме з їх методикою. Деякі автори вважають, що зберігаються традиційні методики вивчення суто предметних дисциплін, а узагальненої методики інтегрованих курсів не потрібно. Ця думка є помилковою, оскільки методика дистанційних курсів професійного навчання, тобто їх конкретна дидактика, є самостійною галуззю методики як науки з власним предметом та специфіч-

ними методами дослідження. Водночас дидактика дистанційних курсів підпорядковується закономірностям як загальної дидактики, так і методики загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У розробці теоретичних та методичних положень ми спиралися на науково-педагогічні праці щодо визначення методики як науки С. Гончаренка [1], В. Сластьоніна [2], впровадження освітніх технологій В. Гузєєва [3], І. Зязюна [4], П. Підкасистого [5] та проблем дистанційного навчання О. Базелюка [6], В. Бикова [7], В. Кухаренка [8], О. Спіріна [6].

Метою статті є обґрунтування методичного аспекту розроблення та впровадження дистанційних курсів професійного навчання.

Виклад основного матеріалу. Розвиток методичної науки в умовах дистанційного навчання набуває особливо вагомого значення. Дистанційний курс є «основною одиницею змісту в системах дистанційного навчання. Дистанційні курси можуть складатися з необмеженої кількості тем дистанційного курсу, але самостійно існувати поза дистанційним курсом теми не можуть. Дистанційні курси можуть бути згруповані у категорії курсів» [6, с. 31].

Сьогодні педагогові мало знати наявні освітні технології, а треба й уміти їх розробляти та застосовувати на практиці. Технологія створення дистанційного курсу передбачає проектування, яке має такі етапи: визначення послідовності навчання, підготовку спеціальних матеріалів, визначення методів навчання, вибір або конструювання засобів навчання, створення сценарію або схеми навчання, індивідуальну оцінку виконаної роботи [7]. Розроблення дистанційного курсу відображає «шлях опанування конкретного навчального матеріалу, його багаторівневого планування, діагностики результатів навчання, комп'ютеризації навчальних процесів» [3, с. 110]. Окрім того, розробляючи конкретний дистанційний курс, необхідно виходити із загальнодидактичних положень, методики навчального предмета, технології дистанційного навчання.

Кожна педагогічна технологія повинна підпорядковуватися таким основним методологічним вимогам (критеріям технологічності), як: *концептуальність* (опора на визначену наукову концепцію), *системність* (взаємозв'язок усіх його частин), *керованість* (можливість планування, діагностики, корекції результатів), *ефективність* (досягнення визначеного результату навчання), *відтворюваність* (можливість відтворення щодо інших суб'єктів та об'єктів освітнього процесу) [9, с. 16–17].

Ми проаналізували різні аспекти професійного навчання фахівців для галузей (медичної та педагогічної) та виокремили серед них ті, які

доцільно використовувати під час розроблення методики вивчення не лише конкретних навчальних предметів (фізіології, педагогіки та ін.), а й відповідних дистанційних курсів. До розглянутих нами аспектів методики ми зараховували: установлення пізнавального та виховного значення завдань вивчення дистанційних курсів, їх місця в освітньому процесі професійних (професійно-технічних) закладів освіти; вивчення змісту навчального матеріалу, вироблення організаційних форм та методів навчання, які відповідають його цілям та змісту; розроблення засобів навчання та вимоги до підготовки викладачів для цього виду діяльності.

Слід розрізняти терміни «методика навчання» та методика розроблення курсів. Стосовно терміна «методика навчання» є роз'яснення С. Гончаренка: «...методика (навіть у фізиці) стосується не загального курсу, а певних її розділів, бо специфіка змісту кожного з них вимагає своїх методів навчання... До завдань методики входить дослідження змісту навчання, процесу викладання й процесу учіння» [1, с. 9].

Стосовно знань та специфічних для професійної підготовки навичок і вмінь, то критерії повинні бути вироблені методиками, адже не може дидактика дати критерії для відбору навчального матеріалу з математики, хімії, уроків музики тощо. Там критерії зумовлені характером предмета і своєрідністю логіки його розгортання [2, с. 124–125].

Методика навчання є частковим виявленням дидактики. Тому і методика професійного навчання спрямована на конкретну професійну підготовку. А загальні закономірності навчання – це галузь дослідження дидактики [10]. Дидактика озброює окрему методику загальнотеоретичними положеннями, слугує для неї базою і є методологічною основою, а відповідна наука дає конкретний зміст дистанційного курсу, чим визначає специфічний зміст методики, додає їй характерних рис.

Оскільки методика глибоко пов'язана з відповідною галуззю професійної діяльності, то вона повинна відображати особливості цієї діяльності. Методика дистанційного курсу покликана відображати особливості дистанційного навчання.

Як зазначає В. Биков, «інтегровані сукупності методик навчання можуть утворювати методичні системи. Саме наявність системоутворювального чинника інтегрує сукупність методик навчання і дозволяє говорити про методичну систему» [7].

Зауважимо, що у вирішенні проблеми розробки дистанційних курсів професійного навчання система методик дистанційних курсів є оптимальним засобом координації методик окремих дистанційних курсів.

Таким чином, кожен дистанційний курс професійного навчання має свої дидактичні, методичні, професійні особливості і вимагає спеціальної методики навчання. Методика говорить нам про те, як треба навчати, які прийоми, способи, засоби навчання необхідно застосувати в тому або іншому випадку. Оскільки загальні закономірності навчання розробляються дидактикою, то система методик дистанційних курсів розглядається нами як важлива підсистема дидактики професійного навчання.

Спираючись на розробки у науково-педагогічній літературі, визначаємо етапи розроблення дистанційного курсу професійного навчання:

- відбір навчального матеріалу відповідно до вимог моделі фахівця;
- визначення місця дистанційного курсу в загальній системі підготовки фахівця і відповідно до моделі його діяльності;
- вибір і вдосконалення форм і методів навчання цього курсу;
- розроблення необхідної навчально-методичної документації для вивчення курсу (комплексу методичного забезпечення);
- визначення шляхів реалізації дидактичних принципів у навчанні курсу;
- розкриття і встановлення закономірних зв'язків між елементами курсу;
- вивчення, узагальнення і впровадження педагогічного досвіду розроблення дистанційних курсів;
- розроблення засобів наочності дистанційного курсу.

Під час конструювання дистанційного курсу його методики і матеріал науки мають бути дидактично оброблені відповідно до принципів відбору навчального матеріалу. При цьому відібраний матеріал для вивчення необхідно впорядкувати і представити у вигляді цілісної системи. Розроблення з цією метою змістово-цільово-рівневих матриць є одним зі способів системного впорядкування відбраного матеріалу. Елементами матриці є закінчені частини (блоки, модулі), розділи предмета, теми, розташовані в певній послідовності [11]. Вимоги, що висуваються до підготовки фахівців, не виключають диференціації навчального матеріалу, особливо за спеціальними предметами.

Методика конкретного дистанційного курсу, будучи засобом реалізації певного теоретичного і практичного змісту, використовує елементи дистанційної освіти (форми, методи, прийоми, засоби) і розвивається під впливом відповідної професійної галузі.

Зауважимо, що створення дистанційного курсу, окрім розроблення змісту, вимагає повного перегляду процесуального аспекту. Саме тут використання педагогічних технологій є най-

більш ефективним, пропонуючи множину інноваційних методів, форм та засобів упровадження дистанційних курсів в освітній процес професійних (професійно-технічних) закладів освіти.

У методиках навчання дистанційних курсів, які стосуються професійних дисциплін, доцільним є використання технологічного підходу. Академік І. Зязюн, визнаючи технологізацію освіти об'єктивним процесом, що постійно розвивається і визначає технологізацію суспільства, розглядає технологію як спосіб «системної організації освітньої діяльності в різних сферах знання, культури, навколишнього світу, мислення, що зумовлюються рефлексією, стандартизацією, використанням спеціалізованого інструментарію, то об'єднати їх (на одному рівні організації) не можна, зважаючи на якісне розмежуваннями технологічних завдань і принципову різницю в підходах до їх вирішення [4, с. 32].

Традиційне навчання характеризується неточністю постановки цілей, слабкою керованістю навчальною діяльністю, невизначеністю та неповторюваністю навчальних операцій, слабкістю зворотного зв'язку та суб'єктивністю оцінки досягнення цілі [5, с. 167]. Із використанням матеріалів О. Коротун [12, с. 240–241] порівнюємо традиційні методики професійної підготовки та методики навчання дистанційних курсів (табл. 1):

Навчання на основі дистанційних курсів може відбуватися у формі самостійного (стихийного) або керованого процесу. У першому випадку студент сам (без впливу викладача) застосовує знання або вміння, що сформувалися у нього під час вивчення дистанційного курсу. Залежно від обраного способу використання дистанційних курсів виокремлюємо: навчання (вебкурси) в асинхронному режимі без безпосередньої участі викладача; навчання за допомогою віртуального класу через мережу Інтернет (вебконференції), коли викладач і слухачі одночасно перебувають на одному і тому ж сайті (синхронний режим); навчання з використанням технології відеоконференцзв'язку (синхронний режим). Основними напрямками здійснення керованого процесу є управління дистанційним заняттям загалом, управління конкретною педагогічною ситуацією, управління процесами діагностики і контролю.

Висновки та пропозиції. Таким чином, основною передумовою методики дистанційних курсів є теоретичне обґрунтування доцільності функціонування кожного окремого курсу, забезпечення координації системи дистанційних курсів із предметними навчальними курсами. До подальших напрямів належить розроблення окремих методик дистанційних курсів як цілісної системи.

Таблиця 1

Традиційні методики та методики дистанційних курсів

Компоненти методики	Традиційні методики професійної підготовки	Інноваційні методики навчання дистанційних курсів
Методи	Словесні, наочні, практичні, контрольні, самостійні;	Відеолекція; консультація з використанням електронної пошти, чату (текстового та відео), форуму; кейс-технологія; вебквест; проведення відеоконференцій та «круглих столів», «мозковий штурм», метод проектів із використанням мережі Інтернет.
Форми	Лекції, семінари, колоквіуми, практичні заняття, самостійні та лабораторні роботи;	Аудіо та відеолекції, вебінари, індивідуальні та групові онлайн-проекти, дистанційні консультації в синхронному та асинхронному режимах.
Засоби	Підручники, посібники, плакати, схеми, зображення, роздаткові матеріали, лабораторне обладнання, технічні засоби навчання	Електронний підручник у вигляді хмарного додатка; навчальна література (підручники, посібники, наукові статті тощо) електронних бібліотек навчальних та наукових закладів; інформаційно-пошукові та довідкові системи в мережі Інтернет; програмне забезпечення для онлайн-роботи з документами (текстові, електронні таблиці, презентації, форми тощо); сховища даних; системи управління навчанням; ПЗ для оцінки та контролю знань, що міститься в «хмарі», smart-дошки.

Список використаної літератури:

1. Гончаренко С.У. Методика як наука. Хмельницький : Вид-во ХГПК, 2000. 30 с.
2. Сластьонин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.М. Педагогика. Москва : Академия, 2002. 576 с.
3. Гузеев В.В. Образовательная технология: от приема до философии. Москва : Сентябрь, 1996. 112 с.
4. Зязюн І.А. Технологізація освіти в контексті удосконалення професійного розвитку особистості. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002*: зб. наук. праць до 10-річчя АПН України / Академія педагогічних наук України: у 2-х ч. Харків : «ОВС», 2002. Ч. 2. С. 28–44
5. Педагогика: уч. пособие для студ. пед. вузов и пед. колледжей / под ред. П.И. Пидкасистого. Москва : Рос. пед. агенство, 1995. 638 с.
6. Технології дистанційного професійного навчання: метод. посібник / О.В. Базелюк, О.М. Спірін, Л.М. Петренко, А.А. Каленський, Л.А. Майборода та ін. Житомир : Полісся, 2018. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/713159/>
7. Биков В.Ю. Методичні системи сучасних інформаційно-освітніх технологій. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11083983.pdf>
8. Биков В.Ю., Кухаренко В.М., Сиротенко Н.Г., Рибалко О.В., Богачков Ю.М. Технологія створення дистанційного курсу: навч. посібник. Київ : Міленіум, 2008. 324 с.
9. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: уч. пособие. Москва : Народное образование, 1998. 256 с.
10. Якимович, Т.Д. Основы дидактики професійно-практичної підготовки: навч.-метод. посібник. Київ : Педагогічна думка, 2013. 136 с.
11. Джулай Л.І. Система контролю знань і вмінь студентів: загальна теорія та практика у підготовці медичних сестер: монографія. Львів : Сполом, 2007. 180 с.
12. Коротун О.В. Дидактична система змішаного навчання у ВНЗ. *Інформаційно-комп'ютерні технології*: матеріали Міжнар. наук.-техн. конф., м. Житомир, 22–23 квітня, 2016 р. Житомир : ЖДТУ, 2016. С. 240–241.

Kliuchkovska I., Yakymovych T., Dzhulay L. Peculiarities of professional training using distant courses

The goal of the article is to substantiate the methodic aspect of development and introduction of distant courses of professional training. It is determined that the methodology is primarily based on the theoretical justification of reasonability of each separate course performance and coordination of the system of distant courses with the specialized educational courses. The technology of the distant course creation suggests stages of determination of the training sequence, identification of training methods, choice or construction of training instruments, composition of the scenario or training scheme, planning of the educational program. The technological approach to distant courses involves use of the opportunities of information and communication technologies, which deal with constructing the optimal training systems, planning education process, etc. The mentioned approach is based on the idea of creativity, reproduction, and diagnostics of the training process. It is noted that development of a distant course reflects the ways of mastering a specific educational material, multi-level planning, diagnostics of the training outcomes, and the educational process computerization. The research demonstrates that developing a specific distant course, one should consider the general didactic principles, methods of the educational course, technology of distant training. It is highlighted that each distant course of professional training has its didactic, methodic, professional peculiarities and requires a specific

methodology of training. The methodology of a certain distant course involves the elements of distant education (forms, methods, instruments, means) and is developed under the impact of the corresponding professional branch. Training that is based on distant courses can be fulfilled in the form of independent or controlled process. It is substantiated that creation of a distant course, but for development of the content, requires complete reconsideration of the processual aspect. Therefore, application of the pedagogical technologies is the most effective in that aspect, suggesting a set of innovating methods, forms and means of distant courses introduction in the educational process. The main directions to secure the controlled process include management of the distant class; management of a specific pedagogical situation; management of the processes of diagnostics and control.

Key words: *distant learning, distant course, technological approach, methodology, methods of training, training instruments, information and communication technologies.*